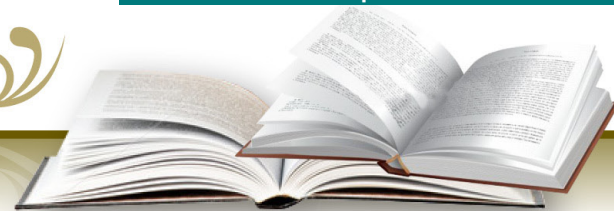

תורה והוראה

542

פרשת בא תשפ"א

קורא יקר,

בפרשיות אלו קראנו כיצד הקב"ה הכה את פרעה מכה אחר מכה, ויצר נס מיוחד שפרעה יכביד את ליבו כדי שיוכל לתת לו מכה נוספת, והדבר מצריך ביאור, הרי אילו המטרה היתה כדי לשחרר את עם ישראל היה ניתן להביא מיד את מכת בכורות, ובודאי שלא היה צורך להכביד את ליבו של מצרים.

ואם פרעה ומצרים היו ראויים לעונש על רוע מעלליהם היה ניתן להעניש אותם בלי הכבדת לב, באמת המכות הם חלק קטן מהעונש שהגיע למצרים, והעונש העיקרי היה על ים סוף וכמאמר המכילתא (בשלה מס' ויהי פרשה ו ד"ה וירא) הנאמר בהגדה של פסח שבמצרים לקו עשר מכות ואילו על הים לקו פי חמש עד פי חמישים בין 50 ל 250 מכות. ועל העונש האמיתי התורה אינה מספרת אלא ברמז דק, שגם התנאים נחלקו עד כמה היא היתה חמורה, ובודאי שלא פירטה כפי שפירטה בעשר מכות, הרי שהתורה לא ראתה מטרה ליידע אותנו מהו העונש של המצרים.

מאמרנו השבוע עוסק האם עדיף לקדש את החודש מיד או להמתין למוצאי שבת שאז המצוה יותר מהודרת, ובאופן כללי האם יש לקיים את המצוה מיד, כפי שנלמד מן 'ושמרתם את המצוות' האמור בפרשה, או שמא במקום שאם נמתין נוכל לקיים את המצוה בצורה מובחרת יותר עדיף להמתין? מה הדין כאשר יש שתי מצוות שנוכל לקיים רק אחד מהם? האם עדיף לקיים את הראשונה, או שמא עדיף להמתין ולקיים את המצווה החשובה ביותר? עד מתי ניתן להמתין למוצאי שבת בקידוש לבנה, ומתי יש לקיימו ביום חול? אדם הנמצא במאסר לא עלינו, ויש לו אפשרות לצאת ליום אחד בשנה לחופשה בה יוכל להתפלל במנין, באיזה יום בשנה יבחר? האם ניתן לסמוך על הנהלת הכלא שאכן יתנו לו את החופשה? מה הדין במצוה שיש חשש שאם נמתין לא נוכל לקיימה? אדם שיש לפניו רק טלית פשוטה, האם ימתין עד שיגיע טלית נאה ומהודרת? אדם שרוצה לכתוב ספר תורה ויש לפניו רק סופר זול, האם ימתין עד שישגי סופר מהודר? מה עדיף לקיים ברית במנין מצומצם לאחר תפילת ותיקין, או ברוב עם אחר הצהריים? והאם עדיף לקיים את הברית מיד לאחר תפילת ותיקין, או אצל סנדק צדיק בשעה מאוחרת יותר?

מה עדיף לקיים את המצווה בזריזות או לקיים אותה בהידור

מצות קידוש לבנה

בפרשתנו הצטוונו על המצוה הראשונה שעם ישראל נצטווה כעם (שמות יב א): 'הַחֲדֹשׁ הַזֶּה לְכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים', כאן נמסר לעם ישראל הציווי בכל פעם שמופיע ירח חדש, לקדש את החודש. חכמים אף תיקנו לנו על לומר ברכה בכל פעם לאחר שנראה הירח החדש, 'קידוש לבנה' לנוסח אשכנז או 'ברכת לבנה' לנוסח עדות המזרח.

זמן קידוש לבנה

השולחן ערוך (או"ח סי' תכו סעיף ב) פסק שאין לברך את ברכת הלבנה אלא רק במוצאי שבת שהוא מבושם ולבוש בבגדי שבת. מקור הדברים הם מסכת סופרים (פי"ט ה"י כפי הגירסא שלפנינו, וכפי שגרסו הטור והשולחן ערוך) והובא בראשונים רבים (רוקח פי' הסידור ברכת הלבנה; אור זרוע ח"ב סי' תנו; תרומת הדשן סי' לה;

רבינו בחיי שמות יב ב; שבלי הלקט ענין ראש חודש סיון קסז; הגהות המנהגים לר"א טירנא דין ברכת הלבנה; אבודרהם ברכת הראייה השבת וההודאה; ועוד).

החיוב לקיים מצוה מיד

והנה בפרשתנו (שמות יב יז) נאמר: 'וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמִּצְוֹת', ודרשו במכילתא (בא מסכתא דפסחא פרשה ט): 'רבי יאשיה אומר, אל תקרא כן אלא 'ושמרתם את המצוות' כדרך שאין מחמיצים את המצה, כך אין מחמיצים את המצוה, אלא אם באה מצוה לידך עשה אותה מיד'. ומכאן נלמד שיש לעשות את המצוה מיד ברגע הראשון שיכול ואין להמתין עימה.

הרדב"ז (ח"א סי' תקט) כתב שהדרשה הוא אסמכתא והיא מדרבנן, אולם האחרונים (נשמת אדם כלל סח אות א ועוד) העירו שבתוספות (יומא לג. ד"ה אין; מגילה ו: ד"ה מסתבר) משמע שדין זה הוא מדאורייתא.

ונשאלת השאלה מדוע דוחים את קידוש לבנה למוצאי שבת, ולכאורה מהלכה זו נראה שאם יכול לקיים את המצוה בהידור בצורה טובה יותר, ראוי להמתין ולא לקיים את המצוה מיד. במאמרנו השבוע נעסוק בנושא זה, מתי יש לקיים את המצוה מיד, ומתי ניתן להמתין מעט כדי לקיים את המצוה יותר בהידור, וכמה ניתן להמתין.

אדם שיכול להתפלל יום אחד בשנה - באיזה יום יבחר?

הרדב"ז (ח"ד סי' יג) נשאל מיהודי שהשר העליל עליו עלילה כלשהו והשליכו לבית האסורים רח"ל, האסיר שהתחנן לפני השר שיאפשר לו להתפלל לעיתים במנין, והשר נעתר לאפשר לו יום אחד בשנה חופשה כדי שיוכל להתפלל במנין, ואפשר לו לבחור באיזה יום הוא יצא לחופשה. היהודי שלח שאלה לחכמי הדור באיזה יום בשנה כדאי לבחור?

הרדב"ז הביא שאחד מחכמי דורו מתחילה רצה לומר שיבחר את יום כיפור כדי להתפלל ביום הקדוש הזה, אולם אותו חכם הסיק שעדיף שיצא בפורים, כיון שיש פרסומא ניסא בשמיעת המגילה.

אולם הרדב"ז נחלק עליו, וכתב שהדבר פשוט אצלו שיש דין שאין מעבירים על המצוות, ומוטל עליו לקיים את המצוות הראשונה שבאה לידו, ולכן ביום הראשון שיכול יצא לחופשה ויתפלל במנין ויקיים את המצוות שאינו יכול לקיים במאסר. ואין להבדיל בין מצוה קלה למצוה חמורה, ואין אדם יודע שכרם של מצוות. וכך פסק להלכה המשנה ברורה (סי' צ ס"ק כח), אלא שציין לעיין בנשמת אדם, ונביא את דבריו להלן.

וכן הוכיח השאלת יעב"ץ (ח"א סי' יח) מדברי הרמב"ם (פיהמ"ש אבות פ"ב מ"א) שכתב על המשנה 'הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע שכרן של מצוות', שלכן אמרו שהעוסק במצוה פטור מלעסוק במצוה אחרת, ואם הזדמן לו מצוה אחת לא יניחה כדי לקיים מצוה אחרת. ומבואר שעלינו לקיים את המצוה הראשונה שהזדמנה לפנינו, בלי לעיין האם עדיף להמתין ולקיים מצוה חשובה יותר.

הוכחות שיש להמתין כדי לקיים מצוה חשובה יותר

אולם החכם צבי (סי' קו) הקשה על הרדב"ז שהרי הגמרא (מנחות מט.) מסתפקת במקרה ואין לציבור אלא שני כבשים, וניתן להקריבם או לקרבן מוסף של היום, או לתמיד של מחר, מה יותר חשוב. ומכך שהגמרא רק דנה איזה מהם יותר חשוב, ולא אמרה שאין מעבירים על המצוות, מוכח שיש לדחות

ואם כן נשאלת השאלה מהו המטרה שהתורה האריכה כל כך לספר כל על התראה, ושוב על המכה עצמה, והכל באריכות ובפרטי פרטים?

התורה (שמות י א-ב) מבארת לנו את המטרה של המכות: 'כִּי אֲנִי הַכְּבֹדְתִי אֶת לְבוֹ וְאֶת לֵב עַבְדִּי לְמַעַן שְׁתִּי אֹתְנִי אֱלֹה בְּקַרְבּוֹ. וְלְמַעַן תִּסְפֹּר בְּאָזְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתָ בְּמִצְרַיִם וְאֶת אֹתְנִי אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בָּם וַיִּדְעֶתְּם כִּי אֲנִי ה'.'

הרי שהמטרה אינה לספר על העונש, אלא על ההתעללות, וכפי שפירש רש"י ששחקתי בפרעה, משה רבינו מתרה פרעה מקשיח את ליבו, המכה מגיעה פרעה מתורכך, ושוב הוא חוזר בו, ובמקרה הצורך נעשה נס והשם מקשיח את ליבו על מנת שיחזור בו, ושוב מגיעה התראה, ושוב מגיעה מכה קשה, פרעה נכנע וחוזר חלילה, הכל מתוך מטרה אחת כדי שנוכל לספר לבנינו על ההתעללות הזאת במצרים. אולם זה עצמו אומר דרשני, מה הענין שנספר לבנינו על התעללות זו?

חונקנו מהילדות להעמיד את פרעה ללעג וקלס, מלך הרואה אותות ומופתים, את ממלכתו נחרבת, ארצו נהרסת, הוא ועמו סובלים סבל נוראי, וברור לו שימשך סבל זה עד שיצאו בני ישראל, והוא עוד במריו. פרעה ועבדיו רואים את יד ה' בחוש, שליטה מוחלטת של הקב"ה בכל כוחות הטבע, מעל לכל כח כישוף ושד, והוא בשלו מי ה' אשר אשמע בקולו. ובזמן קושי המכה כשמגיעים מים עד נפש,

נשבר פרעה ומתחנן לשוב, ושוב לאחר זמן מועט כשרואה כי היתה הרווחה שב לסורו. ושוב בא מכה חדשה, והוא יודע בליבו שמיד לאחר שישוב לסורו שוב יבא מכה חדשה, ושוב יאלץ להכנע ולהשפיל את כבודו, להתחנן לפני משה ואהרן, ושוב לחזור לסורו.

אלא שפעמים רבות אנחנו עומדים במצבו של פרעה, מגיעים אלינו מכות אנחנו שבים בתשובה, מתקרבים להשם, ושוב לאחר שמגיע הישועה אנחנו חוזרים לסורם.

רש"י (שמות ז ג) כותב, שמאחר ופרעה חטא כל כך, ויודע הבורא שלא ישוב בלב שלם, לכן הוא הקשה את ליבו כדי להרבות את אותות במצרים, כדי שעם ישראל יכירו את כוחו של השם. וכך היא מידתו של הקב"ה הוא מביא פורענות על האומות עובדי כוכבים כדי שישמעו ישראל וייראו, וכפי שנאמר (צפניה ג ו-ז): 'הַכְרַתִּי גוֹיִם נִשְׁמוּ פְּנוֹתָם הִחְרַבְתִּי חוּצוֹתָם מִבְּלִי עוֹבְרֵי נֶצְדוֹ עֲרִיקָם מִבְּלִי אִישׁ מֵאִין יוֹשֵׁב. אֲמַרְתִּי אֶף תִּירָאִי אוֹתִי תִקְחִי מוֹסֵר'.

'למען תספר באזני בנך', 'תקחי מוסר', זהו מטרת העלילה. עקב חטאו של פרעה הוא נבחר להיות משל ושנינה שאנו נצחק על טפשותו ועל התעלמותו ממכות הבורא, זהו מתנה שהבורא נתן לעם ישראל כדי שבכך שאבותינו יספרו לנו זאת, ונצחק ונהנה, אולי גם נתעורר ונקח מוסר שלא להיות כמוהו...

נשתדל לקחת את הדברים מעט לתשומת ליבנו.

מצוה קלה כדי לקיים מצוה חמורה יותר. ובדומה לכך הוכיחו המהרש"א (מו"ק ט. ח"א ד"ה כאן) והחיי אדם (כלל סח סעיף א, ונשמת אדם אות א) מכך שיש הרבה מאד סוגיות בש"ס שדנו איזה מצוה חשובה יותר, ובמקרה שיכול לקיים רק מצוה אחת איזה מצוה עדיף לקיים, ולא נאמר לקיים תמיד את המצוה הראשונה שבאה לידו.

וכן הוכיחו החכם צבי והחיי אדם מההלכה שעסקנו בה לעיל שדוחים את קידוש הלבנה למוצאי שבת כדי לקיימה ביתר הידור.

הוכחת החכם צבי כשיטת הרדב"ז

אולם החכם צבי הוכיח שיש גמרא אחרת שבה מבואר כדברי הרדב"ז. שהרי מסופר בגמרא (מו"ק ט.) על רבי יונתן בן עסמי ורבי יהודה בן גרים שנפרדו מרבי שמעון בר יוחאי, ורשב"י שלח את בנו להתברך מהם לפי שהם אנשים של צורה, ואז הבן שמע את המשא ומתן הלכתי הבא שהתנהל ביניהם. מצד אחד נאמר (משלי ד כו): 'פִּלְס מְעַגֵּל רֶגֶלְךָ', ומשמע שמוטל עלינו לשקול ולעייין בפלס איזה מצות גדולה יותר, ולעשות את המצוה הגדולה יותר. ומאידך נאמר (משלי ה ו): 'אַרְחַ חַיִּים פֶּן תִּפְלֹס' ומשמע שחייב לשמור על אורח חיים ואסור לשקול ולהחליט איזה מצוה עדיפה על מצוה אחרת. ותירצו, שיש הבדל בין מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים, לבין מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים.

ופירש רש"י את כוונתם, שאם בא לפניו מצוה קטנה שניתן לעשות אותה ע"י אחרים, אף שבא לפניו ראשונה יניח לאדם אחר לקיימה, והוא יקיים את המצוה הגדולה, ואילו אם לא ניתן לקיימה ע"י אחרים יקיים את הראשונה שבא לפניו, ולא ימתין למצוה אחרת.

ומשכך כתב החכם צבי שיש ליישב את הסתירה האם עדיף לדחות את המצוה לקיימה בהידור או לקיים את המצוה הגדולה, כפי שהוכיח לעיל, או שעדיף לקיים את המצוה מיד, כמבואר בגמרא ובדברי הרדב"ז.

שי' החכם צבי

מכח קושיות אלו ייסד החכם צבי, שבמקרה שיש לנו מצוה אחת, והשאלה כיצד לקיים אותה, כגון שיש לנו חיוב לעבוד את עבודת הקרבנות במקדש, ויש לנו בהמה אחת, והשאלה לאיזה קרבן להקריבה, מוסף של היום או תמיד של מחר, עלינו לדון מהו הצורה המהודרת לקיים מצוה זו, והכל נחשב מצוה אחת. וכן כאשר יש לנו מצוה אחת של קידוש לבנה, והנידון הוא האם לקיים אותה היום או בצורה יותר מהודרת במוצאי שבת, נעדיף לקיימה בצורה מהודרת.

אולם אם יש כמה מצוות ונוכל רק לקיים את אחת מהמצוות, אין לנו לקיים את המצוה החשובה יותר, אלא חייבים לקיים את המצוה הראשונה שהזדמנה לנו, כפי שנאמר בגמרא שבמצוה שאי אפשר לקיימם ע"י אחרים, אין לחשב איזה מצוה גדולה יותר אלא לקיים את הראשונה, ולכן פסק הרדב"ז שאם יכול להתפלל היום חייב להתפלל היום ולא להמתין לתפילת יום כיפור או פורים שהוא מצוה אחרת אף שהיא גדולה יותר.

שי' המהרש"א והחיי אדם

אולם המהרש"א והחיי אדם כתבו שמכח כל הסוגיות בתלמוד שבהם הגמרא דנה איזה מצוה עדיפה, צריך לפרש את הגמרא הנ"ל אחרת מרש"י,

אולם החיי אדם כתב שמעבר לזמן מועט של יום או יומיים אין להשהות את המצוה, משום שיש לחשוש שמא יארע אונס ולא יוכל לקיימה, ולכן יש לקיים את המצוה הקטנה או לקיים את המצוה שלא בהידור עכשיו, מאשר להמתין ובכך נוכל לקיים את המצוה הגדולה, או לקיים את המצוה בהידור.

מתי יש לקדש קידוש לבנה ביום חול ולא במוצאי שבת

הרמ"א (או"ח סי' תכו סעיף ב) הביא את דברי תרומת הדשן (ח"א סי' לה), שאם מוצאי שבת חל עד י' בחודש שיש עוד 4 לילות מלבד מוצאי שבת עד סוף הזמן לקדש את הלבנה, ואין לחשוש שאם במוצאי שבת יהיה מעונן יפסיד את המצוה, ימתין למוצאי שבת. אך אם מוצאי שבת חל ב"א בחודש, שאם ימתין למוצאי שבת יש חשש שמא במוצאי שבת ובלילות שאחריו יהיה מעונן, ויש חשש שמא יפסיד את המצוה, יקדש מיד כשרואה את הלבנה בחידושה, אף שהוא יום חול, ולא ימתין למוצאי שבת.

והעיר המשנה ברורה (סי' תכו סק"ו) כיון שסוף הזמן תלוי במולד ולא בתאריך בחודש, הדבר משתנה מחודש לחודש עד איזה תאריך ניתן להמתין.

ומקור הדברים הוא בתרומת הדשן (ח"א סי' לה) שהביא את דברי הגמרא (יבמות לט.) במקרה וצריך לקיים מצות יבום מצוה המהודרת היא שגדול האחים ייבם, אולם אם הגדול נסע מעבר לים, אין להמתין עד שהוא ישוב, אלא האח הקטן ייבם מיד, משום שאין להשהות מצוה. וביאר שהכוונה שחוששים אנו שמא הוא ימות או יקרה אונס אחר, ולכן אין להשהות את המצוה אלא לקיים אותה כפי שניתן לקיימה מיד. ולכן אף בקידוש לבנה, אם אין עוד 4 לילות לאחר מוצאי שבת יש לחשוש שמא יהיה מעונן ולא יהי הניתן לקיים את המצוה.

אך בחיי אדם כתב שלדעת ספר החסידים יש לקדש תמיד מיד ולא להמתין כלל, וכן פסק החיי אדם להלכה. אולם החיד"א (ברית עולם על הספר חסידים) כתב שספר החסידים לא נחלק על תרומת הדשן, אלא כוונתו הוא שאם אין שום חשש שיתבטל המצוה אף הוא מודה יש להמתין לקיים את המצוה בהידור, ורק כאשר יש חשש שע"י שמתמהה יתבטל המצוה, יש לקיימה מיד ולא להמתין להידור מצוה.

להלכה האם להמתין למוצאי שבת

המשנה ברורה (סי' תכו סק"כ שעה"צ ס"ק כא ובה"ל ד"ה במוצאי) הביא שיש להמתין למוצאי שבת, אולם הביא שדעת

וכוונתם של רבי יונתן בן עסמי ורבי יהודה בן גרים היתה להיפך, שאם יש מי שיקיים את המצוה השניה יעסוק במצוה הראשונה שבא לידו גם אם היא מצוה קטנה, אולם אם אין מי שיקיים את המצוה השניה יעסוק רק במצוה הראשונה.

וכתב החיי אדם ששיטת התוס' (יומא לג. ד"ה אין) היא, שהכלל של אין מעבירים על המצוות הוא רק כשהוא יכול לקיים את שניהם, והנידון הוא איזה לקיים קודם, אולם אם אינו יכול לקיים את שניהם יש להעדיף את המצוה התדירה או המצוה החשובה יותר, ולא את המצוה הראשונה שבאה לידו.

אולם כאשר יש לפנינו מצוה אחת, והשאלה האם לקיים אותה מיד, או לקיים אותה לאחר זמן בהידור, הביא החיי אדם שכתב בספר חסידים (סי' תתעח) על הפסוק (תהלים קיט ט): 'חֲשֵׁתִי וְלֹא הִתְמַהֵּמְתִי לְשֹׁמֵר מִצְוֹתֶיךָ', שיקיים את המצוה מיד אף שיכול לקיימה בהידור לאחר זמן, כגון אם יש לו אפשרות לקנות טלית פשוטה, ולאחר זמן יהיה לו אפשרות לקנות טלית נאה, יקנה מיד את הטלית שלפניו ולא ימתין לטלית נאה. וכן אם אין ספר תורה בעיר, ויש רק סופר חדש שהכתב שלו אינו יפה, ולאחר זמן אמור להגיע לכאן סופר עם כתב יפה ומהודר, יכתבו מיד את הספר, ולא ימתינו לסופר עם הכתב המהודר יותר.

ויוצא שהחכם צבי והחיי אדם נחלקו בצורה קיצונית: כאשר יש מצוה אחת שניתן לקיים אותה בהידור לאחר זמן, דעת החכם צבי שיש להמתין לקיימה בהידור, ואילו דעת החיי אדם שיש לקיימה מיד. אולם כאשר יש שני מצוות ויכול לקיים רק אחת מהם, דעת החכם צבי שיבחר בראשונה, ודעת החיי אדם שימתין למצוה המובחרת יותר.

טעמים נוספים מדוע לבחור את היום הראשון שיכול להתפלל

אולם האחרונים כתבו טעמים נוספים מדוע אדם שנמצא בבית האסורים ויש לו אפשרות לצאת יום אחד להתפלל ולקיים מצות, יבחר את היום הראשון שמתאפשר לו, וסברות אלו הם גם לדעת החולקים על הרדב"ז.

החכם צבי כתב, כיון שאמנם השר הבטיח לו שישחררו באיזה יום שיבחר, אך לא כדאי לסמוך על הבטחתו, כפי שנאמר עליהם (תהלים קמד ח): 'אֲשֶׁר פִּיֵּהֶם דָּבָר שָׁוְא וַיִּמְיָנֶם יָמִין שֶׁקֶר', ומצוי הדבר שלאחר זמן יכעס עליו ויבטל את הרשות שנתן לו, ולכן כדאי לנצל את ההזדמנות הראשונה, וכך יבטיח לעצמו שלפחות יזכה להתפלל ולקיים מצוות ביום זה. ואין ספק מוציא מידי ודאי.

שיש לאחר את קידוש לבנה עד מוצאי שבת כדי לקיים את המצוה בהידור, וזה עדיף מזריזים מקדימים, האם ניתן לקיים ברית בשעות אחר הצהריים כדי שיהיה ברוב עם, שכל המשפחה יספיקו לשוב מהעבודה. שהרי קיום המצוה ברוב עם הוא הידור מצוה.

אולם למעשה לא כל הידור מצוה דוחה את זריזים מקדימים, וגם בקיום המצוה מיד ובזריזות יש הידור מצוה, והגר"ע יוסף (יביע אומר ח"ב יו"ד סי' יח) הביא שכמעט כל הפוסקים אשכנזים וספרדים פסקו שעדיף זריזים מקדימים על ברוב עם, ולכן יש לקדם את הברית כמה שיותר מוקדם, ולא יאחרו יותר מה' שעות מתחילת היום. אולם במקרה ואין אפשרות למצוא מנין שיהיו נוכחים בברית בשעת הבוקר, ניתן לדחות את הברית, משום שההידור שהברית יהיה במנין דוחה את מעלת הזריזים מקדימים.

הגר"י זילברשטיין (חשוקי חמד שבת קלז:) נשאל האם כדאי לאחר את הברית, כדי שהתינוק יזכה לסנדק צדיק ותלמיד חכם?

והשיב שלכאורה הדבר תלוי במחלוקת האם ראוי לאחר את המצוה כדי לקיימה יותר בהידור, אולם כתב שבאותו יום, החיי אדם מקיל שאפשר להמתין, ולמעשה המנהג הוא שממתינים לסנדק תלמיד חכם או צדיק אף שהיה אפשר להקדים ולמול מיד אחרי הזריחה, וצ"ע.

ויש להעיר שאמנם עדיף למול מיד לאחר תפילת וותיקין, אך כאשר מחמת כיבוד הוריו ממתין להם, או שהוריו מאד רוצים שבני משפחה מסויימים ישתתפו אף בשמחה, וממתין להם מקיים מצוה דאורייתא של כיבוד הורים, ובמקרה זה עדיף לדחות את מצוות המילה מעט, ובכך יקיים גם מצוות כיבוד אב ואם ומצוות המילה.

סיכום

כאשר יש לאדם שתי מצוות והוא יכול לקיים רק אחת מהם, והמצוה אינה יכולה להתקיים ע"י אחרים, שיטת רש"י הרמב"ם הרדב"ז והחכם צבי שחייב לקיים את המצוה הראשונה שבאה לידו ולא את המצווה החשובה יותר. אולם שיטת המהרש"א והחיי אדם שיקיים את המצוה החשובה יותר. והחיי אדם סבר שזו גם דעת התוס'.

כאשר יש לאדם מצוה אחת והוא יכול לקיימה מיד או לאחר זמן בהידור, אף שאין חשש שבכך יתבטל המצוה, דעת החכם צבי שיש להמתין, וכפי שנראה ממסכת סופרים והשולחן ערוך. אולם דעת החיי אדם ע"פ ספר החסידים שיקיים את המצוה מיד.

הב"ח הגר"א והחיי אדם ומשמעות הפרי מגדים שיש לקדש מיד ולא ימתין למוצאי שבת, ולכן הנוהג שלא להמתין יש לו על מי לסמוך. ובחודשי החורף שיש חשש גדול שיהיה מעונן ולא יוכלו לקדש, בודאי מי שמזדרז לקדש מיד הוא משובח. [מסתבר שבימינו שניתן לברר האם יהיה מעונן בימים הבאים, כשיודע בסבירות גבוהה שלא יהיה עננים, דינו כחודשי הקיץ, ומצד שני כשיודע בסבירות גבוהה מאד שיהיו גשמים ועננות כבדה עד סוף הזמן, ויש סבירות שלא יוכל לקדש את הלבנה, לכל הדעות יש להזדרז לקדש את הלבנה מיד].

למעשה המנהג ברוב המקומות להמתין למוצאי שבת, אמנם מובא שהחזון איש והקהילות יעקב (אורחות רבינו ח"א עמ' קעז) והגאון רבי שלמה זלמן אויערבך (הליכות שלמה ר"ח פ"א ארחות הלכה הערה 108) נהגו לקדש מיד ביום חול, ולא המתינו למוצאי שבת.

טעם מיוחד בקידוש לבנה

הגר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות ח"ב סי' רח) ביאר ע"פ דברי הרמ"א (או"ח סי' תכו סק"ג) שקידוש לבנה צריך להיות כענין שמחת נישואין, ולכן יש חשיבות לכך שיהיו מבושמים ובבגדי שבת, ודוחה את הדין של זריזים מקדימים למצוות, אף אם בשאר התורה עדיף לקיים המצוה מיד מאשר לקיימה בתוספת הידור.

והביא עוד מכתב יד של תלמידי רבי חיים מוואלוז'ין זצ"ל, שרבי חיים מוואלוז'ין ורבו השאגת אריה סברו שהחיוב של קידוש לבנה חל רק כשרואים את הלבנה בחידושה, אך אף שיש לבנה חדשה כל זמן שלא ראו אותו אין חיוב לברך עליה, ולכן סברו שכוונת המסכת סופרים שראוי לברך במוצאי שבת, והיינו להשתדל שלא לראות את הלבנה ביום חול כדי שלא יתחייבו לברך, עד מוצאי שבת שהוא מבושם ובבגדי שבת. אך אם אירע והביט בשמים וראה את הלבנה מאירה כראוי ביום חול, חייב לברך מיד בשעת ראייתה. אולם ציין שדבריהם הם חידוש ולא מצא שהובאו בפוסקים.

ויש לציין שבתרומת הדשן שהובא ברמ"א הנידון הוא על מי שראה את הלבנה החדשה ביום חול האם יברך מיד או ימתין עד מוצאי שבת, ועל שאלה זו הסיק שאם אין חשש שלא יראו את הלבנה במוצאי שבת, ימתינו ולא יברכו מיד.

לאחר את הברית כדי שיהיה ברוב עם או שיהיה סנדק צדיק

שאלה מצויה היא האם לאור שיטת השולחן ערוך שפסק

למוצאי שבת, ובפחות יקדש מיד. אולם דעת החיי אדם שניתן להמתין רק יום או יומיים ואין להמתין יותר שמא ימות או יקרה לו אונס.

אך במקום שיש חשש שהמצוה תתבטל כגון שיש חשש שמא יהיו עננים ולא יוכל לקדש את הלבנה, דעת הרמ"א שאם יש 5 לילות שבהם יתכן לקדש את החודש, ימתין

שו"ת הלכתי

מתוך השאלות שנשאלו באתר האינטרנט din.org.il בשבוע האחרון

התברר שהייתה רמאות בשומת הקרקע

שאלה:

בוצע חתימה על עסקה עם יזמים שהציגו תמחור של מגרשים עפ"י שמאות שהם ביצעו. חתימה בוצעה עפ"י אמון שנתנה ליזמים.

מסתבר שהיזמים השפיעו על שמאות כדי להוזיל את החלקות שלהם.

נוכל להוכיח זאת ע"י שמאיות שביצע אותו שמאי וחוו"ד נוספת. הפערים מגיעים לפעמים לפי 2.

חלוקת אחוז השתתפות בעסקה מתבצעת ע"י אחוז שקבע השמאי.

האם ניתן לתבוע את היזמים ולבקש שמאות חוזרת ?

בברכה

תשובה:

שלום וברכה,

למרות שאין אונאה בקרקעות ואם מכרו קרקע יותר מכדי שווין לא יוכל לדרוש ביטול מקח, אם המכירה נערכה לפי שמאות ושיקרו בשמאות או שאירע טעות בשומת הקרקע המקח בטל, ואפילו אם היה טעות בכל שהוא המקח בטל ויכול לדרוש שמאות חוזרת.

בהצלחה.

מקורות:

בשו"ע חו"מ סימן רכז סעיף כה מבואר שאם קבעו את המקח על פי שומת לוי והתברר שלוי טעה, יש דין אונאה. ודייק הנתיבות שהכוונה שדווקא טעות של שתות, אבל פחות משתות אין דין אונאה. ולפ"ז בקרקע לא יהיה דין אונאה גם ביותר משתות כיון שאין אונאה לקרקעות. והקשה הנתיבות שבסימן קו מדויק שאם מכר קרקע לפי השומא של השמאים ויהיה ניתן לברר שטעו השמאים, שהמקח בטל ומשמע שגם טעות של כ"ש בטל המקח. תירץ הנתיבות שאם ביקש שומת בקיאים והתברר שטעו, הרי שאינם בקיאים ובטל אפילו בכל שהוא ואפילו בקרקע. אבל אם ביקש שומא סתם יש לזה דין אונאה רגיל. עוד תירץ הנתיבות שאם שמו לפני הקניין יש לזה דין אונאה רגיל, אבל אם בשעת המקח מכרו לפי השומא, אם התברר שהייתה טעות במקח המקח בטל בכל שהוא, וגם בקרקע בטל המקח.

נמצא שאם הייתה רמאות בשומא של הקרקע, לפי שני התירוצים של הנתיבות בטל המקח אפילו בטעות קטנה ואפילו בקרקע. לפי תירוץ א של הנתיבות שהתברר שלא הייתה שומת בקיאים אלא רמאות. ולתירוץ ב כיון שהמכירה נעשתה לפי שומא ולא הייתה שומא כלל המקח בטל.

ברכת שלא עשני גוי למועמד לגיור / לגר

שאלה:

שלום להרב שליט"א,

ידיד בן נח מעמד לגיור שאל לי מה יאמר בברכת בבוקר בברכת שלא עשני גוי? הרי עודנו לא יהודי אף ובעוד שנה יהיה, ובזה ודאי לא שייך לומר את זה אבל מן הצד השני כשם שילד בגיל חינוך עושה כמה מצות וברכות אף שעוד לא מצווה על זה, האם דינו כקטן בגיל חינוך שיש לו לקיים מצוות לשם חינוך לכשיהיה יהודי שזה בקרוב ולכן שייך ברכה זו או אזלינן בתר מציועתא ולא דמי לקטן שסוף סוף הקטן אף שפטוח בדינא יש לו חיוב מכיון שהוא יהודי אלא מפני גילו שפחות מגיל בר מצוה שהוא הגיל של חיוב אינו חייב אבל החינוך מוטל עליו כיון שבפועל כבר יהודי ורק חסר הגיל בגרות לקיום המצות בחיוב משא"כ המעמד לגירות שבמציעות הוא גוי אף שישנה ואף שיש לו ללמוד לא שייך בו החיוב כמו שיש החיוב לחינוך לקטן יהודי, ולמעמד לגיור שרק בגדר של הכנה? אשמח לקבל בירור כדי לומר לידיד מה יברך או לא.

ברכה הצלחה ושלום

תשובה:

בודאי הוא לא יכול לברך ברכה זו בשום צורה ושפה שהיא... הוא גוי לגמרי... שימתין עם הברכה הזו קצת... ואגב, גם אחרי הגיור כלל לא ברור בפוסקים מה מברך.

בדין נוסח ברכת "שלא עשני גוי" בגר נחלקו הדעות בין הפוסקים: יש אומרים, שאינו מברך "בא"ה אמ"ה שלא עשני גוי", אלא "שעשני ישראל, ראה ברמ"א (או"ח סי' מו סעי' ד). וטעם דבריו שם, דאף שאינו יכול לברך "שלא עשני גוי" כנוסח שתיקנו חז"ל, שכן תחילת ברייתו כגוי היתה, מ"מ הוא רשאי להלל להי"ת על שהנחהו בדרך אמת ותקע אהבתו ויראתו בליבו עד שנשטש כל הבלי עוה"ז וחמודות תבל ובא להסתופף תחת כנפי השכינה. אולם בנזירות שמשון שם כתב ע"ד הט"ז שם סק"ה שהוא מברך שלא עשני גוי כמו שאר ישראל.

ויסקי שיושן בחביות עץ אלון שספגו יין נסך

שאלה:

האם מותר לשתות וויסקי שהיה מיושן בחביות שרי?

ראיתי כמה וכמה תשובות שהתירו, אך ידוע לי שהציבור המהדרין כן מחמיר בזה, ושאלתי זה למה? מי הם השיטות שפסקו להחמיר?

כל השו"תים שראיתי בענין הקילו, יש מישהו שהחמיר בכתב ולא רק מפי השמועה?

תודה

תשובה:

שלום וברכה

הנושא קצת מורכב, ואסביר: בשו"ע יו"ד סי' קלח סעי' א נאמר, שאם אין בה נקבים שסתמו אותם בדברים אחרים, אלא היא מעץ דחוק, יש לנקותה היטב, ומותר להשתמש בה, אולם אם יש בה נקבים שהניחו בהם נסורת וכד', יש לשטוף ולנגב אותם היטב, כדי שלא ישאר בהם שום שמץ של יין, [ועדיף להגעילם לאחר הניקוי]. וראה שם עוד כמה פרטים בענין זה. הבעיה כאן, שיש רצון מיוחד לשים את המשקה החריף בחבית יין, כדי שהוא יספוג מטעם היין! וזה כבר משנה את התמונה לגמרי, כיון שכאשר יש רצון בטעם הוא לא בטל אפילו באלף, וחוששים לכל טעם קטן שנכנס. ולכן הקפידו מאוד שלא להשתמש בחביות כאלו. אמנם יש שטענו שאין רצון שטעם היין יכנס בוויסקי, אלא שהיין מפיג מעט את טעם העץ, ומונע נזק מהויסקי.

בשו"ת מנחת יצחק ח"ב סי' כח מאריך מאוד בצדדים אלו ועוד, ומסיים שכיון שלא נתברר הדבר באופן ברור ובין המומחים עצמם יש סגנונות שונים ועדויות סותרות, אינו רוצה להתיר.

מי גבינה שנפל על סיר בשרי

שאלה:

שלום רב.

מה עושים במצב שקופסת גבינה מלוחה התהפכה במקרר ומי הגבינה שבה נזלו על סיר בשרי שהיה בו עוף. היו סימנים על הידית של הסיר וגם בסיר עצמו בחוץ. וגם על המכסה.

חממו את האוכל ככה עם כל הסימנים של המי גבינה. מה אני עושה עם הסיר שהוא מטפולן? ומה עם האוכל איך אני אדע אם לא נכנס שמה מי גבינה? מי שאכל האם זה טרף חלילה ומה לעשות עם המכסה של הסיר שהיו סימנים של מי גבינה וחממו אותו ככה? המכסה הוא שקוף מזכוכית. לתשובתכם אודה.

תשובה:

שלום וברכה,

אם אפשר לנקות את הסיר, יש להגעילו ע"י הגעלה שלוש פעמים. כלומר, יש להכניס את הסיר למי ההגלעה שלוש פעמים. יש עדיפות להגעיל כל אחת מההגעלות במים אחרים. אם הסיר גדול ואינו נכנס בבת אחת להסיר הרוחח עם המי הגעלה, יש לסובב את הסיר באופן שהמים הרוחחים יגעו בכל המקומות בסיר.

המכסה גם כן טעון הגעלה, אולם הגעלה אחת מספיקה.

לגבי המאכל, אם בישלו עם שמן או כל נוזל אחר, השמן ממלא את הסיר המכוסה בזיעה, ומסתבר שהיה שישם במאכל כנגד המי גבינה (כולל המי גבינה שעל גבי הסיר), ואם אכן היה שישם המאכל מותר. גם אם אין שמן, מסתבר שלא צריך 'להחזיק ריעותא', אבל זה תלוי במציאות, לדגומא האם המי גבינה נזלו על החור שיש במכסה הזכוכית וכו'.

מקורות:

נחלקו הדיעות האם הגעלה מועילה לסיר טפולן. שמעתי מהגר"י גנס שליט"א שעל כן יש להגעילו שלוש פעמים (כשיטת בעל העיטור בטור יו"ד קכ"א), ואם אפשר יש להגעיל כל אחת מההגעלות במים אחרים (כדברי החזו"א).

קביעות סעודה על לזניה

שאלה:

שלום רב לרבנים.

האם אפשר לקבוע סעודה על לזניה או שדינה כטריטא?

בברכה,

תשובה:

על תבשיל מזונות כמו פסטה אטריות וכדומה, אין קביעות סעודה, כמבואר בשו"ע בסי' קסח סעי' יג. ואגב מכאן בא המנהג לאכול קוגל אטריות בקידוש בבית הכנסת, כיון שנהגו שדינו כמבושל שאין בו קביעות סעודה [יש שחולקים וסוברים שכיון שסוף עשייתו ללא מים יש בו קביעות סעודה וכן הורה הגר"ש אלישיב אבל נהגו לא כדבריו, וכמו כן נראה שבלזניה שיש בפנים גבינה מותכת ורוטב גם הגר"ש אלישיב יודה שאין צד של קביעות סעודה].